

van den
de hospi
en mogen
r van die
12 uitgaat
de chris
italen de
en blij

de vrucht
lingswerk
lijk Looge
le duizen
voor den

ze kerken
alen ver
is aan te
eol meer
Javaan-

ooge kos
nde. Na
te in de
belang in
vaardeerd
telijk het
geld komt
geld, hoe
rken aan
es, en de
u. Dit is
opvolger
u, schrijft
en in ge-

noodklok
zendeling
Pruijs het
ongetwij
ren.
drang der
bbenden".
ke ambe
bederven
u is het
eestradeit
wijzen er
taatsank
atie", die
litselsan
zal dan
f gewone
landaar
rechtheb
of dat de

orden ge
ruigingen
e overtui

dit offer
anders.
die geen
en, als ze
met men
et anders
s geslacht
bl protest,
te veel,
thekreten"

en de we
gezien en

zondering
let, smaak

waakzaam
afweten
Wall Whit
van Eeden
maar die
hebben ge
n, nu dan
dik, hoog

waken der
Maar daar
Daar zijn
hen ruiker
e bloemen
het dogma

inwendig.
a die stend
ing, maar
f gedrenkt.

HILDER.

rtikel staat
ijzing naar
pie de la
te letteren
oep. Lees:

zending van alle subsidie afstand doet en weer
ochte, werkelijke zendingshospitalen gaat hewen,
o zoo nietig, o zoo duur, maar... zuiver.

Natuurlijk begeert dr Pruijs geen van beiden;
lieft zag hij, dat de regering bij het geven van
subsidie de zending zooveel mogelijk vrijliet, en
vooral er zorg voor droeg, dat aan haar ambte
naren niet het recht werd gegeven zich te laten
verplegen in de hospitalen, maar aan den genees
heer het recht bleef ze op te nemen of te weigeren.

De zending corporaties hebben met hun ge
durig geroep om meer subsidie de meeste schuld,
zegt dr Pruijs; geen schuld van verkeerd bedoelen,
maar van gebrekkig inzicht. Laten de zendinge
kerken zich dit voor gezegd houden!

Ons zendingsonderwijs.

Dr D. Bakker geeft in „De Macedoniër" van
Juli een belangrijk oriënteerend artikel over ons
zendingsonderwijs. Hij onderscheidt dat onderwijs
in twee soorten: de eerste soort omvat de eigen
lijke zendingsscholen, waar gewoon lager onder
wijs wordt gegeven en het Javaansch als voertuig
dient. Deze scholen moeten concurreren met de
gouvernementsscholen; zij staan onder directe lei
ding van den miss. predikant, en vertoonen alzoo
een beslist zendingsscholen karakter.

Op de tweede soort scholen is het Nederlandsch
voertuig bij het onderwijs; dit geldt zowel van de
Hollandsch-Javaansche als van de Hollandsch
Chineesche scholen.

Over de bezwaren tegen beide soorten scholen
weiden wij hier niet uit. Het treft ons allereerst,
dat dr. Bakker de eerste soort scholen wil overge
dragen hebben aan een vereeniging. De zende
lingen worden dan van veel werk ontslagen, en
de leiding wordt aan deskundigen toevertrouwd.
Deze gedachte juichen wij toe. De tweede soort
scholen is reeds zelfstandig, en het gaat uitste
kend; de hand met de zending kan wel op een
andere wijze gelegd worden, dan dat de zending
zelf de scholen onderhoudt en leidt. Hoe ruimer
de zending haar handen heeft voor den hoofddienst,
hoe beter het is.

Bovendien treft het ons in het artikel van dr.
Bakker, dat hij de mogelijkheid onderstelt, dat het
gouvernement zijn subsidie intrekt. Hij ziet zelfs
de vraag onder de oogen, welke van beide soorten
scholen wij in zulk een geval zouden kunnen mis
sen; waarop hij antwoordt: geen van beide; en
welke maatregelen er dan moeten worden geno
men. „Wij hopen echter niet, dat het zoover komen
zal. De zending heeft de christelijke school niet
alleen noodig voor haar propaganda. Dikwijls wordt
de directe waarde van het chr. onderwijs voor de
uitbreiding van het Koninkrijk Gods niet hoog aan
geelagen. Maar het is niet te ontkennen, dat de
chr. school toch wel degelijk vruchten heeft ge
dragen. En al ware dit niet het geval, de onbe
rekenbare indirecte invloed mag niet worden on
derschat. Op de zendingsschool valt voor menig
kind een slagboom weg, die het tevoren scheide
de van alle aanraking met het Evangelie."

KUYPER-BIBLIOGRAFIE.

door

J. C. RULLMANN.

II.

2. Disquisitio historico-theologica, exhibens Jo
hannis Calvini et Johannis à Lasco de Ecclesia Sen
tentiarum inter se compositionem, quam annuente
summo numine, ex auctoritate rectoris magnifici
P. L. Rijke, math. mag., phil. nat. doct., in fac
disc. math. et phys. prof. ord., et nobilissimae
facultatis theologiae decreto, pro Grada Doctoratus,
summisque in Theologia honoribus ac privilegiis,
in Academia Lugduno-Batava, rite et legitime con
sequendis, defendet Abrahamus Kuyper, Masoslu
sanus, die XX mensis Septembris A MDCCCLXII,
Hera III, Hagae comitum apud Martinum Nijhoff.
Amstelodami apud Fredericum Muller. MDCCCLXII.
Post octavo.

In de voorrede op deze dissertatie deelt de schrij
ver mede, dat hij oorspronkelijk voornemens was
geweest op een biografie van à Lasco te promo
veeren. Maar de ernstige ziekte, die hem tien maan
den aan de studie onttrok, en de onmogelijkheid
om in den korten tijd, voor een proefschrift aan
gewezen, het leven van à Lasco te beschrijven,
hadden hem van dit plan doen afzien. Met verlof
van den Groninger Senaat had hij nu uit zijn an
woord op de prijsvraag zijn dissertatie gemaakt.

In tweemaal vijf hoofdstukken wordt achtereen
volgens eerst het gevoelen van Calvin en daarna
dat van à Lasco gegeven:

1. de Ecclesiae origine atque historia;
2. de Ecclesiae notione;
3. de via ac ratione, quibus Ecclesia operatur;
4. Ecclesiae regimen;
5. Ecclesiae erga dissentientes et magistratum relatio.

Tusschen 3 en 4 vindt men voor à Lasco nog

Pandita Djawa.

De pandita djawa is de Inlandsche domine. Ver
schillende zendingen in het buitenland hebben reeds
bekwame Inlanders geordend tot predikant eener
Inlandsche kerk. Ook onze zending is van de wen
schelijkheid, zelfs van de noodzakelijkheid van het
aanstellen van zulke pandita's overtuigd. Op de
Synode van Rotterdam zijn er dan ook deputaten
benoemd om in overleg met de dienaren in Indië
eenige regelen hiervoor vast te stellen.

In „De Macedoniër" van Augustus schrijft ds
van Helsingden van Augustinusga een artikel over
deze regelen. Tevens voert hij een krachtig pleidooi
voor den pandita djawa, en spoort aan tot voort
varen.

Met sympathie hebben wij dit artikel gelezen.
Inderdaad, men kan te voorzichtig zijn, en de
nood is groot. Uit een rapport van den kerkeraad
der Inlandsche gemeente te Solo in 1919 is ge
bleken, dat er voorgangers zijn, die geschikt mo
gen worden geacht voor het ambt van dienaar
des Woords, en er ook kerken zijn, die in staat
zijn zulk een dienaar te bezitten. Nu nog langer
het aanstellen van een pandita djawa tegen te
houden, zou den schijn kunnen geven, dat men
hem niet begeert.

Met de hem eigen geestdrift gaat ds. v. Hels
dingen echter nog verder in zijn verlangens. Wij
moeten ook Javaansche missionaire pandita's
hebben, zoo roept hij uit. Nu, dat het dien kant
uit moet, is wel waarschijnlijk. Doch men kan ook
opeens teveel willen. Wij zouden al dankbaar zijn,
indien het nu eindelijk kwam tot het toepassen
der voorgestelde regelen, zij het met eenige wijzi
gingen. Wellicht blijkt later, dat één der pandita's
bijzonder geschikt is voor bepaalden missionairen
arbeid, en hij kan dan voor dien arbeid worden
afgezonderd. Ons dunkt echter, dat de pandita
djawa zich niet beperken zal tot het werk in de
gemeente, maar ook uitbreiding zoeken zal, en dan
treedt hij missionair op.

J. D. WIELENGA.

PERS-SCHOUW.

Vreeselijke leer.

In het „Tijdschrift voor Zedekunde" bespreekt
volgens de „N. R. CL." Dr J. Koekebakker een
enquête onlangs door den heer Kees Meyer ge
houden naar aanleiding van een uiting in een too
neelstuk van Clemence Dane:

„Als uw levensvoorwaarden slecht zijn, is het
uw plicht, ten spijt van alle protesten, uw plicht,
al schaaft gij daardoor wie u na zijn en al bloedt
uw hart daaronder, is het uw plicht te zorgen,
dat die voorwaarden veranderen. Verbieden uw
wetten dit, dan moet gij uw wetten veranderen;
verbiedt uw hart het, dan moet gij uw hart ver
anderen; en als uw God het u verbiedt, dan
moet gij uw God veranderen."

De redacteur van „Het Nieuwe Leven" heeft
enkele schrijvers en schrijfsters naar hun oordeel
gevraagd over bovenstaande uitspraak.

Hijzelf ziet erin een conflict tusschen liefde
en medelijden en kiest voor de eerste.

J. Keulen is kort en zakelijk. Hij bewijst „uit

een afzonderlijk hoofdstuk, getiteld: Ecclesiae socii.
Zijn conclusie val Kuyper samen in de eerste
stelling achter zijn proefschrift: Discrimen Calvini
inter Lascique de Ecclesia sententiam in eo maxime
cernitur, quod Iudaismi vestigia, quae in Romana
Ecclesia supererant, ille plerumque retinuerit, hic
contra funditus expellere conatus sit.

Op twee plaatsen vinden we in dit proefschrift
melding gemaakt van Calvijn's gevoelen aangaande
de kerk als onze moeder (blz. 14 en 26),
woorden, die Kuyper ook was tegengekomen in The
Heir of Redclyffe, de roman, die mee zijn
bekeering bewerkte (Confidentie, blz. 43), en
waardoor herstelling van een kerk, die ons tot een
moeder kon wezen, zijn levensdoel werd.

Merkwaardig is nog de 12e stelling achter deze
dissertatie. Ze luidt aldus:

„Spiritus sanctum personam esse immérito hodie
a plerisque negatur."

Hieruit zou men licht opmaken, dat Kuyper toen
reeds de persoonlijkheid van den H. Geest beleed.
In z'n later college dictaat, De Deo I, blz. 175, deelt
hij echter mede, dat dit allerminst het geval was.
Hij bedeede hier volstrekt niet te zeggen, dat de
H. G. met den Vader en den Zoon waarchtig en
eeuwig God is; maar zijn redeneering was aldus:
God is Geest, en Hij is heilig; dus is God een
Heilige Geest.

Zoo had Prof. Scholten geredeneerd in zijn „Leer
der Hervormde Kerk". En zoo, onder Scholten's
inspiratie, verdedigde nu ook Kuyper de stelling:
„De Heilige Geest is een persoon."

Scholten's invloed op den jongen Kuyper is ook
in andere opzichten onmiskenbaar. Zelfs de ge
laatsuitdrukking van Kuyper herinnert aan die van
Scholten, men zie slechts Scholten's portret, ge
plaatst voor zijn „Leer der Hervormde Kerk". Ook
de stijl vertoont overeenkomst, met name in den
streng-logischen betoogtrant. En al heeft Kuyper
nooit het God en mensch vereenigend monisme
van Scholten geheel aanvaard, toch is hij er tijde

eigen levenservaren, dat hij in drieërlei opzicht
letterlijk het door Clemence Dane uitgesproken
gebed heeft opgevolgd. Hij veranderde zijn levens
voorwaarden, toen het ambt van predikant een
belemmering werd voor den groei van zijn gees
telijk leven. Hij veranderde zijn hart, door meer
dan eens een nobel vrouwenhart diep en pijnlijk
te wonden, en een nieuwe liefde te aanvaarden.
Hij veranderde zijn God, door zich in den loop
der jaren een godsvoorstelling eigen te maken,
die volgens een vrijzinnig predikant vrijwel gelijk
staat met godloochening.

Schoonmaekers gaat tegen de levensleer, door
Clemence Dane verkondigd, in. Wat zij zegt, is
voor hem „juist", en toch niet „waar". Hij wijst
op Nietzsche. Die leert wel „zuivere liefde gaat
boven medelijden uit". Maar die zuivere liefde
is dan uiteindelijk te bepalen als een bepaalde
vorm van „den heroïschen wil, onder te gaan".

H. G. Cannegieter zegt: „Ik ben het volkomen
eens met de uitspraak van Clemence Dane. Elke
persoonlijkheid is natuurnoodwendig aan haar eigen
bepaalde levensvoorwaarden gebonden, gelijk een
visch aan het water...". „Lechter is 's menschen
noodlot, dat hij zijn eigen levensvoorwaarden niet
kent en goeddeels zelfs niet kan kennen...". Hij
licht dit dan toe, en verklaart het leven als een
slingering tusschen beter en slechter. Kiist hij
voor dit, dan blijft hij aan den anderen kant
weet te verliezen, zoodat nieuwe keuze noodig
wordt. En dan volgt deze conclusie: „De eenige
werkelijk onmisbare levensvoorwaarde voor den
mensch dunkt mij daarom ten slotte het uit strijd
en ontgoocheling geboren besef, dat de uiterlijke
levensvoorwaarden tamelijk bijkomstig, zoo niet ge
heel onverschillig zijn voor den groei en 't geluk
van de ziel. Wie in dit besef een autogene bron
verademing heeft ontleedt, zal onder geen enkele
huid stikken."

En eindelijk het antwoord van Joh. de Meester:
„Als kleine jongen woonde ik in een kleine stad
en verlangde naar den tijd dat ik, zonder de andere
zuster en broers met mijne moeder, die weduwe
was, alleen zou wonen in een nog stiller dorp:
van Harderwijk zou zijn vermisst naar het Ermelo
van vóór 1870! Sedert dertig jaar woon ik als
vrijwel fortuinloos hutsvader en als dagbladschrij
ver te... Rotterdam. Het reikhalzen naar de
kalnte van buiten heb ik soms in verband gebracht
met literaire verwachtingen of illusies. Ik heb
het vermogen weg te dringen, doordat ik wist,
dat niet de drang om meer en beter! — boeken
te schrijven, doch de afkeer van dit stadsbestaan
de grond was van zulk hunkeren. Niettemin viel het
vervullen van den gezinsplicht me dikwijls zwaar.
Mijn levensvoorwaarden waren om de woorden van
miss Dane te gebruiken, dus slecht. Doch ik voel
me er niet door gestikt. In plaats van te zijn
vergaan, ben ik gegroeid tot levenshersting, daar
ik uit de aanvaarding van die levensvoorwaarden
gewonnen heb, wat me nu stellig het liefst is,
datgeen waarom ik het leven aanvaardde..."

Als uw God het u verbiedt, dan moet gij uw
God veranderen.

Aldus Clemence Dane.

Vreeselijke uitspraak.

En tot wat wreede konsekwenties die leer leidt,
toont vooral de onbeschaamde bekentenis van J.
van Keulen.

Beroepskeuze.

Ook in onze kringen wordt al meer de aandacht
op dit onderwerp gevestigd.

lijk door geboeid geweest (zie: Prof. Dr W. J.
Aalders, in Onze Eeuw, Augustus 1921, blz.
187 en 188, en Overdruk Uitgaaf, blz. 6 en 7).

Bijzonder echter heeft Scholten de studie van
kerk en dogma bij Kuyper aangewakkerd. In dit
verband zij ook verwezen naar de treffende opmer
king van Allard Pierson, Oudere Tijdgenooten,
blz. 200: „Voor de kennis van het zeer weinig
principiële verband tusschen Reveil en Orthodoxie,
blijft J. H. Scholten's voorrede voor de eerste uit
gaaf van zijn Leer der Hervormde Kerk
(1847) het klassieke geschrift. Zonder die voor
rede van Dr Scholten ware Dr Kuyper
wellicht nooit geboren. Er moest, na die
voorrede, iemand komen, die ernst maakte met
hetgeen, waarvan juist die voorrede had aange
toond, dat het Reveil er op het willekeurigst mee
te werk ging."

Pierson doelde hier blijkbaar op deze woorden
uit Scholten's voorrede (blz. VI): „Wij achten de
historische studie der Gereformeerde dogmatiek van
het uiterste belang... in het bijzonder voor jeug
dige beoefenaars der Godgeleerdheid, die het oude
supranaturalisme en rationalisme moede, eene ho
gere opvatting des Christendoms verlangen, en die
in dagen als de onze zoo licht gevaar loopen den
schijn voor het wezen te huldigen en voor gere
formeerd te houden wat of in beginsel ongerefor
meerd is, of ten hoogste als een tijdelijke vorm
behoort aangemerkt te worden, waarin zich het
gereformeerde beginsel in den aanvang der Refor
matie geopenbaard heeft."

Wat eindelijk de wetenschappelijke betekenis van
Kuyper's proefschrift betreft, vergunne men ons nog
deze uitspraak van Prof. Dr M. A. Gooszen te
citeeren: „De dissertatie van dr A. Kuyper over
het verschillend kerkbegrip van Calvin en à Lasco
blijft hare volle waarde behouden" (Geloof en
Vrijheid, 1894, blz. 562).